

Arif Nihat Asya'da Dinsel Değişimin İzleri

Traces of Religious Change in Arif Nihat Asya

Süleyman DOĞANAY

ORCID: 0000-0003-2665-8479

Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi/Türkiye
suleymandoganay@ohu.edu.tr

*Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 19.11.2024 Düzeltme/Revised: 10.12.2024
Kabul/Accepted: 11.12.2024*

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Doğanay, S. (2024). Arif Nihat Asya'da Dinsel Değişimin İzleri. Antakiyat, 7(2),2024, 223-237

Öz

Bireyin dinî yaşayışında bazı değişimler ve dönüşümler yaşaması kaçınılmaz ve gayet doğal bir durumdur. Dinsel değişim, bir insanın sahip olduğu dinî inançta değişim yaşamasıdır ve yaşanan bu değişim yönüne göre 'içten içe', 'dıştan içe', 'içten dışa' ve 'dinden dine' olmak üzere dört şekilde gerçekleşebilmektedir. Din psikolojisi literatüründe, tarih sahnesinde ön plana çıkmış şahsiyetlerin hayatının psikolojik perspektiften incelenmesi şeklinde tarif edilen birçok psiko-tarih veya psiko-biyografi çalışması yapılmıştır. Bu çalışma, Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatı şairlerinden Arif Nihat Asya'nın nesir ve nazım eserlerinden, onun hakkında yazılanlardan yola çıkarak dinî yaşayışında değişimlerin olup olmadığı merakıyla ve var ise bu değişimlerin izini sürmek amacıyla hazırlanmıştır. Nitel desenli araştırmada kaynak taraması yapılmış, bulgular semantik tahlil ve düşünceye dayalı açıklama metoduyla analiz edilmiştir. Öksüz ve yetim olarak büyümesi, ömrü boyunca yaşadığı anne hasreti, ilk eşinden boşanması gibi hadiseler/durumlar ve gençlik dönemlerindeki buhran halleri, şüphe ve tereddütleri sebebiyle hissettiği suçluluk duygusunun, Arif Nihat Asya'nın dinsel değişim yaşamasına vesile olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak Arif Nihat Asya'nın, mensubu olduğu dine içten içe bir değişim yaşadığı anlaşılmaktadır. Onu değişime götüren bilişsel güdü olarak anlam boşluğundan sıyrılarak anlam arayışından, duygusal güdüler olarak da yaşadığı travmatik hadiseler neticesinde bir sığınak arayışı ve suçluluk/günahkârlık duygusundan arınma arzusundan bahsedilebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Dönüşüm, Dinsel Değişim, Arif Nihat Asya.

GİRİŞ

Modern psikolojinin bir alt dalı olan din psikolojisi, insanın kutsal addettiği varlıklarla ilişkileri bağlamında ortaya koyduğu duygu, düşünce ve davranışları bilimsel yöntemlerle inceleyen bilim dalıdır. Din psikolojisi, bireyin din ve inançla ilişkili olarak sergilediği olumlu veya olumsuz her türlü öznel (sübjektif) tutum ve davranışı araştırır

ve bireyin kişilik yapısı, karakteri, duyguları, arzuları, beklentileri, arayışları, ruhsal yapısı, gündelik hayatta süregiden tutumları ve davranışları ile dinî inanç ve yaşayışı arasındaki karşılıklı belirlenim ve etkileri inceler. ‘İnancın psikolojisi’ şeklinde de betimlenen din psikolojisinin araştırma sahası içinde yer alan konulardan birisi de dinsel değişimlerdir (Yavuz, 1982).

İnsan, doğumundan ölümüne kadar zihinsel ve fiziksel anlamda birçok aşamadan geçmekte, hep bir değişim ve dönüşüm halinde yaşamaktadır. Sürdüğü yaşamdan memnun olmaması veya yaptıklarından dolayı pişmanlık hissetmesi, hayatı anlamlandırma isteği, bilişsel tatmin arzusu, kimlik bunalımı yaşamaması, varoluşsal güvenlik isteği, dramatik ve travmatik tecrübelerin olumsuz etkilerine maruz kalması gibi sebeplerle insanın dinî yaşayışında bazı değişimler ve dönüşümler yaşamaması kaçınılmaz ve gayet doğal bir durumdur. Bilhassa ölüme yazgılı oluş, ayrılıklar, boşanma, sevilen birinin kaybı, doğal afetler, hastalık ve kaza gibi olaylar insanların dinî yaşayış ve algılayışında belirgin değişimlere sebep olabilmektedir. Sosyo-kültürel bağlamda olaya dışarıdan bakanlar bazen bu değişimlerle insanın mensubu olduğu dinden uzaklaştığı veya çıktığı şeklinde bir atıfta bulunabilmektedir. Hayatın öngörülemez getirileri ve zorluklarıyla karşılaşan insanların bazen şüpheye düşebileceği, inançla ilgili bazı sorgulamalara girişebileceği, kendisini ait hissettiği dinî inanç sisteminin çerçevesi içinde kalarak hayatı anlamlandırma noktasında ruhsal dalgalanmalar yaşayabileceği, kutsallarıyla kurduğu ilişkide alışlagelmişin dışında düşüncelere sahip olup bu yönde davranışlar sergileyebileceği gibi durumlar hatırdan çıkarılmamalıdır. Sosyal bilimler alanında yapılan bilimsel araştırmalarda her daim bir değişim ve dönüşüm içerisinde olan insana anlayışla yaklaşabilme, zihinleri bazı stereotiplerden, önyargılardan arındırabilme tavsiyesinde bulunmaktadır (Yapıcı, 2004).

Din psikolojisi alan yazınında, tarih sahnesinde ön plana çıkmış şahsiyetlerin hayatının psikolojik perspektiften yazılması olarak tarif edilen psiko-tarih veya psiko-biyografi çalışmalarına rastlamak mümkündür. Bu çalışmalarda tarih sahnesinde önemli yer edinmiş şahsiyetlerin eserlerinin yorumlanması hedeflenmiş, o şahsiyetlerin tutarlı bir bütün oluşturacak şekilde daha iyi anlaşılması için çaba sarf edilmiştir (Karaca, 2019). Bu bağlamda Din Psikolojisi literatüründe birçok araştırma yapılmıştır (Kayıklık, 2005; Yapıcı, 2017; Kartopu, 2017; Atalay, 2017; Esen, 2017; Kahveci, 2019).

Cumhuriyet dönemi şairlerinden Arif Nihat Asya, dinî ve millî konularda birçok eser vermiş bir kişiliktir. “*Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü, kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü*” diyerek başladığı Bayrak şiirindeki bayrak ve vatan sevgisini, İstanbul’un fethine ve Fatih Sultan Mehmet’e övgüleriyle dolu Fetih Marşı’ndaki “*Halâ ne diye oyunda oynastasın, Fatih’in İstanbul’u fethettiği yaştasın!*” şeklinde gençliğe öğüdünü, “*Gel, Ey Muhammed, bahardır. Dudaklar ardında saklı Âminlerimiz vardır! Hacdan döner gibi gel; Mi’rac’dan iner gibi gel; Bekliyoruz yıllardır!*” dörtlüğüyle

Peygamber sevgisi ve özlemini dile getiren Arif Nihat Asya'nın bu şiirlerini orta yaş dönemi ve sonrasında kaleme aldığı bilinmektedir. Arif Nihat Asya'nın gerek dinî tutum ve görüşleri gerek mizacı ve karakteri hakkında bilinenler genelde sosyal temsillerden ibarettir ve sanatının ulaştığı son merhale ile ilgilidir (Yıldız, 1994). Arif Nihat Asya'nın bu merhaleye bir anda ulaşmadığı, çocukluk ve gençlik yıllarında maddî-manevî çeşitli zorluklar ve sıkıntılar yaşadığı bir gerçektir. Nitekim Arif Nihat Asya bir röportajında çocukluk ve gençlik yıllarının büyük imkânsızlıklar ve ıstıraplarla geçtiğini söylemektedir (Bakiler, 1975).

Bu araştırma, Arif Nihat Asya'nın nesir ve nazım eserlerinden, onun hakkında yazılanlardan yola çıkarak dinî yaşayışında değişimlerin olup olmadığı merakıyla ve var ise bu değişimlerin izini sürmek amacıyla hazırlanmıştır. Nitel desenli araştırmada kaynak taraması yapılmış, bulgular semantik tahlil ve düşünceye dayalı açıklama metoduyla analiz edilmiştir.

1. Dinî Yaşayışta Değişim ve Dönüşüm

İslamî gelenekte, insanların dinî yaşayışındaki yüzeysel veya derin bütün değişimleri hakkında ihtida ile irtidat kavramları ve bunların türevlerinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Örneğin İslam bilginleri, önceden başka bir dinî inanişe sahip iken İslamî inanç sistemini benimseyenler için 'doğru yolu buldu' anlamına gelen 'hidayete erdi', İslam'dan vazgeçerek başka bir dini seçenler için de 'doğru yoldan çıktı' anlamında 'irtidat etti' ifadesini kullanmaktadırlar (Peker, 2003). Ancak bu kavramların kullanılması, bilimsel alanda objektiflikten uzak kalınmasına sebep olacaktır. Zira doğrunun ne olduğu ve neye göre belirleneceği, din psikolojisinin çalışma alanında olmayan tartışmalardır. Dolayısıyla insanların dinî yaşayışlarındaki değişimler için sadece hidayete erme veya irtidat etme gibi davranış biçimlerini ve bu davranışları sergileyenlere mühtedi veya mürted sıfatlarının yüklenmesi uygun olmayacaktır. Din psikolojisi literatüründe, dinî yaşayıştaki tüm değişimler için 'dinsel değişim' teriminin kullanılması makul görülmüş ancak bu terimin dinsel değişimin niteliğine ilişkin açıklamaya da ihtiyacı olduğu belirtilerek sınırlı tarafı da vurgulanmıştır (Kayıklık, 2005).

Dinsel değişim bir insanın sahip olduğu dinî inançta değişim yaşamasıdır. Yaşanan bu değişim yönüne göre 'içten içe', 'dıştan içe', 'içten dışa' ve 'dinden dine' olmak üzere dört şekilde gerçekleşebilmektedir. İçten içe değişim, inanılan dinin yaşanma yoğunluğunda görülen değişimlerdir. Buna, inanan bireyin alışılmış dinsel yaşayışından tasavvufî yaşayışa geçişi örnek gösterilebilir. İçten içe değişimde bireyin kendi dininde dindarlaşması denilen bir durumdan bahsedilirken, içten dışa değişimde ise bireyin inandığı ve yaşadığı dinî inançları ve değerleri terk ederek önceki dininden uzaklaşması, inançsız bir hayatı benimsemesi gibi bir durum söz konusudur. Dinden dine değişim, bireyin inandığı dinî inanç ve değerleri bir tarafa bırakarak bir başka inanca geçmesi olayıdır. Buna bir kişinin önce Hristiyan iken daha sonra Müslüman

olması örnek verilebilir. Dıştan içe değişim ise, önceden inançsız olan bir insanın belli bir dine bağlanması ve inanması şeklinde değerlendirilir (Kayıklık, 2005).

İnsanları dinsel değişime götüren bilişsel ve duyuşsal bazı güdüler vardır. Bilişsel güdüler olarak 'zihinsel tatmin arama', 'anlam boşluğu, amaçsızlık ve anlam arayışı', 'insanların eşitliğine dayalı esasları sorgulama' ve 'mensubu olunan dinin esaslarını yeniden gözden geçirme' gibi faktörler sayılabilir. Duygusal güdüler olarak da 'travmatik hadiseler yaşama' ve 'suçluluk ve günahkârlık duygusu' önde gelen etkenler olarak gösterilir (Kayıklık, 2002).

Dinsel değişim gerçekleşme şekline göre 'entelektüel', 'mistik', 'deneysel', 'duygusal', 'dini uyanış türü' ve 'cebri' olmak üzere altılı bir kategoride değerlendirilebilir (Rambo 1993; Köse, 1997; Kayıklık, 2005). Süreç bakımından dinsel değişimin 'ani' ve 'yavaş' olmak üzere iki surette belirginleştiği söylenmektedir. (Yavuz, 1982; Kayıklık, 2005). Dinsel değişim sırasıyla 'bunalım', 'arayış' ve 'karar verme' evreleriyle gerçekleşmektedir (Köse, 1997). Dinsel değişimin psikolojik safhaları 'huzursuzluk', 'değişim' ve 'duyguların zayıflaması' evreleri olarak kabul edilmektedir (Clark, 1961).

İnsanların mensubu olduğu dinin inanç çerçevesi dışına çıkmadan, o çerçevenin farklı yerlerinde kendilerine bir yer bulabilmeleri veya yer değiştirebilmeleri gayet normal bir durumdur. Genelde gelişim psikolojisinin özelde dinî gelişim teorilerinin verileri bağlamında insanları ayrı birer dünya gibi düşünmek gerekmektedir. Bu nedenle, inanılan dinin daha derunî yaşanması veya bireyin dininde derinleşmesi esnasındaki tüm değişimlerin 'içten içe' değişim kategorisinde mütalaa edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira İslamî kültürdeki tövbe hadisesinde yaşanan ruhsal durumları betimleyebilmek için içten içe değişim ifadesinin kullanılması elzemdir. Örneğin kendi dininde derinleşmenin tövbe ile başladığının iddia edildiği bir çalışmada, tövbeyle dinin özüne tekrar ulaşan kişide umut halinin belirginleştiği, bunun bireyi emniyette olma hissine taşıdığı, sonrasında bireyde kurtuluşa erme ümidinin yeşerdiği söylenmektedir. Masumiyete dönüş arzusuyla arınma ve yenilenme duygusu yaşayan bireyin bu sayede mevcut benliği ile ideal benliği arasındaki uçurumun azalmaya başlayacağı iddia edilmektedir (Yapıcı, 1997; Peker, 2010).

2. Arif Nihat Asya'nın Hayatında Dönüm Noktaları

Arif Nihat Asya, 1904'te İstanbul'da doğar. Şairin bilinen en büyük dedesi Kapusuz Hacı Ahmet, debbağlıkla uğraşan bir ahi ustasıdır. Ailenin tek çocuğu olan Asya, o devirde 'Mehmet Arif' ismiyle anılmaktadır. Henüz yedi günlük bir bebekken babasını kaybeder. Annesi, üç sene sonra Osmanlı ordusunda görevli Filistin'li bir subayla evlenir. Arif Nihat'ı da yanına alarak Filistin'e götürmeyi düşünen annesinin teklifini reddeden dedesi, Arif Nihat'ı himayesine alır. Arif Nihat'ın çocukluğu, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal, ekonomik ve siyasî problemlerle boğuştuğu yıllara denk gelmektedir. Dedesinin ölümünden sonra bazen halasının, bazen babasının amcası

debbâğ Recai Efendi'nin himayesinde kalmıştır (Orakçı, 2003). Arif Nihat, bu himaye edilme serüvenini, *“Babamdan dedeme, dedemden halama, halamdan amcama kaldım. Sonunda amcamdan halama dönmüş ve halamdan millete kalmışım.”* (Asya, 2005d, 116) diyerek anlatır.

Gençlik yıllarında ilk eseri olan *“Heykeltraş”* isimli şiir kitabını yayınlayan Arif Nihat, yirmi üç yaşındadır ve üniversite son sınıfta iken ilk evliliğini yapar. Üniversitenin Edebiyat Zümresi'nden aynı yıl mezun olan Arif Nihat, bir yıl sonra Adana Erkek Muallim Mektebi'ne Edebiyat öğretmeni olarak atanır. On üç yıl süren ilk evliliğini sonlandıran Arif Nihat'ın, Adana'da Fransızca öğretmeni olarak görev yapan Hakkı Mahmut Soykal vasıtasıyla Mevlevî dedesi Ahmet Remzi Akyürek'le tanışması hayatının dönüm noktalarından biri olacaktır. Arif Nihat'ın Ahmet Remzi Akyürek'ten el aldığı, dervişlik çilesinden geçtiği ve bilahare şeyhliğe yükseldiği iddia edilmektedir (Yıldız, 1994).

Arif Nihat, ilk evliliğini sonlandırdıktan kısa bir müddet sonra Adana'da aynı okulda birlikte çalıştığı öğretmen Servet Akdoğan'la evlenir. Şair ikinci evliliğinde huzuru yakaladığını düşünür ve ilk eşiyle birlikteyken tadamadığı mutluluğu ikinci eşinde bulduğunu *“Ne şiiirden, ne de şöhrettendir / Mutluluk, Arif'e, Servet'tendir”* (Asya, 2005c, 137) diyerek anlatır. Arif Nihat aynı zamanda bir ebcet erbabıdır ve bu şiirinin ikinci mısrasına -eşi Servet Hanım'a zarif bir hediye olarak- ebcet hesabıyla evlilik tarihleri olan 1941 sayısını gizlemiştir (Yıldız, 1991).

Arif Nihat Asya kırk altı yaşındadır ve kırk üç yıla yakın hiç göremediği ve görüşemediği, hayatta olup olmadığını dahi bilmediği annesi Fatıma Hanım, Arif Nihat'a ulaşmak istemiştir. Dış İşleri Bakanlığı'ndan gelen haberle eşi ve kızını alarak Filistin'e giden Arif Nihat'ın annesi yarı felçli bir haldedir. Arif Nihat iki üvey kardeşiyle de tanışır. Filistin halkı Yahudi tehditlerinden mustarıptır ve bu buluşmadan bir sene sonra Arif Nihat'ın davetiyle Fatıma Hanım ve eşi Adana'ya gitmeyi tercih eder (Orakçı, 2003).

Arif Nihat kırk altı yaşındadır ve Adana halkının sevgisine mazhar olup milletvekili seçimlerinde Adana milletvekili olarak parlamentoya girer. Kendi deyişiyle 'mektep kürsüsünden meclis kürsüsüne' geçen Arif Nihat, milletvekilliği süresince bazen hem mensubu olduğu partiyle hem hükümetle fikir ayrılıklarına düşmüş, bazen de her ikisine karşı sert çıkışlar yapmıştır. Bu konuyla ilgili olarak kızı, Arif Nihat'ın çok zarif ve sevgi dolu bir kişiliğe sahip olmasına rağmen bazı meselelerde hiç tavizkar olamadığını, bu sebeple de görevini severek yapamadığını ve politikayı benimseyemediğini söylemiştir. Dört yıllık milletvekilliği macerasından sonra aktif politikayı bırakarak Eskişehir'de öğretmen olarak atanan Arif Nihat artık elli yaşındadır (Öner, 1979; Yıldız, 1991).

Yetmiş yaşına giren Arif Nihat, millî sanat değerlerini ortaya çıkarmak, yerli ve yabancı çevrelere tanıtımını yapmak ve muhafaza altına almak, haysiyet ve hürriyetine kavuşturmak amacıyla kurulan Sanat Derneği'nin kurucuları arasında yer almış, bu

yoğun çalışmalara devam ederken birkaç kez kalp krizi geçirmiştir. 1974 yılının sonuna doğru hastaneye kaldırılan Arif Nihat, Adana'nın düşman işgalinden kurtuluşu için kâğıda döktüğü 'Bayrak' şiirinin ilk kez okunduğu ve Adana'nın kurtuluş günü olan 5 Ocak'ta, 1975 tarihinde vefat etmiştir (Orakçı, 2003).

3. Bulgular ve Analiz

Arif Nihat Asya'nın hayatı 'gençlik' ve 'yetişkinlik' dönemi şeklinde iki kategoride değerlendirilerek analizler yapılmış ve yorumlarda bulunulmuştur.

3.1. Arif Nihat Asya'nın Gençlik Yılları

Arif Nihat'ın çocukluk ve ergenliğini ebeveyn ilgisi ve sevgisinden yoksun bir şekilde geçirmesi ruhunda bir boşluk oluşturmuş ve bu boşluk kederle dolmuştur. Arif Nihat'ın gençliğinde yaşadığı bunalımların dine karşı ilgisiz kalmasına sebep olduğu, bu ilgisizliğin sonucu olarak beliren manevî boşluğun da ruhsal bunalımlarla başa çıkabilmesinde olumsuz bir etkide bulunduğu söylenebilir. Zira bireyin gençlik yılları, bilhassa ergenlik çağı, dinî sorgulama ve şüphelerin en yoğun yaşandığı dönemdir. Arif Nihat Asya'nın yirmi yaşına yaklaşırken yazdığı bazı şiirleri, onun bazen melankolik tavırlar sergilediğinin bir göstergesidir (Yıldız, 1994). Bir şiirinde Arif Nihat, *"Kalbimi ölümün önüne serdim / Hayatım bir avuç toprak olsaydı / Onu bir hamlede kendim çiğnerdim"* (Asya, 2005a, 251) diyerek bezgin ve bıkkın ruh halini yansıtır. Bu dörtlüğünde görüleceği üzere bir anlam yükleme noktasında hayat onun için bir avuç toprak kadar önem arz eder. Hayatın zorlukları karşısında nitelikli sosyal ağdan veya birinci derece akrabalarından beklenen samimi destekten yoksun olmaları sebebiyle öksüz ve yetim insanlar kendilerini kalabalıklar içerisinde yalnız hissedebilirler. Bu sebeple bu insanların karamsarlığa kapılması ve kendilerini değersiz bulması işten bile değildir. Diğer insanlara nazaran daha çabuk duygusal çöküntüye girmeye sebep olan yalnızlık hissiyle birey, sosyal aktivitelerini asgariye indirme ve çevresiyle ilişkilerini de büyük oranda koparma eğilimindedir (Özodaşık, 2001; Kızılgeçit, 2023).

Arif Nihat'ın gençlik yıllarında bazen inanç sarsıntıları yaşadığı söylenebilir. *"Silinir yaşanmış bir rü'ya / Yaşayan atılır ve unutulur / Ölürsem zindana atılır bir nur / Kazanan ahiret, kaybeden dünya / Artık ne gülmek var, ne de ağlamak / Çürütür hisseden bir kalbi toprak / Çelenkle, Yasin'le bir ölü için / Bir yaprak, bir nefes öldürülmesin"* (Asya, 2005a, 234) dediği şiirinde mevtanın ardından yapılan duaların mevta için bir faydasının olmayacağını söyler. Hisseden bir kalbi çürüten trajik bir hadise şeklinde betimlediği ölüm, şaire göre toprağa atılan beden çürümeye terk edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır.

Genç Arif Nihat'taki inanç sarsıntılarının bazen buhran derekesine indiği anlaşılmaktadır. *"Lakin hiç minnetim yoktur sabaha / Güneşin doğduğu yere bakarak / Madeni bir sesle güldüm Allah'a"* (Asya, 2005a, 252) mısralarında aşikâr olduğu üzere kutsallarına karşı isyankâr bir tutum içerisindeydi. Kutsallarına sergilediği lakayt tavırla

yaşam ile barışma umudunu yitirdiği gözlenen Arif Nihat, bir taraftan kendi kaderini irdelemeye başlar, diğer taraftan da kaderini kalemine şikâyet eder. “*Kaderim küstü bugün benliğime / Bari munis kalemim sen küsme*” (Asya, 1921. Akt. Eski, 2008) diyerek yazma gücüne seslenen Arif Nihat, kendisine küstüğünü zannettiği kaderinin bir zaman sonra zulüm etmeye başladığını düşünür ve onunla hesaplaşmaya çalışarak içini şöyle döker: “*Hiç korku duymadım hayaletlerden / Bu gece derdimle yalnız kalınca / Zulüm hesabını sordum kaderden*” (Asya, 2005a, 253). Arif Nihat’ın hayalet benzetmesinin, benliğine yöneldiği ve kendisiyle baş başa kaldığı vakitlerde yine kendisinin oluşturduğu sanal düşmanlardan başka bir şey olmadığı görülecektir (Söylev, 2023). Arif Nihat’ın gençlik yıllarında depresif özellikler yansıttığı söylenebilir. Zira bireyin yaşama arzusu ve iştiağının azaldığı, kendisini derin bir hüznün içinde bulduğu depresif hal, bireyin geleceğe kötümser ve karamsar bakmasına sebep olmaktadır (Cengil, 2023; Gencer, 2023). Bu bağlamda yalnızlık ve depresyon, mazisinden hiç memnun olmayan insana bazen intiharı hatırlatan ve insanı intihara teşebbüs ettirebilen rahatsızlıklar olarak nitelendirilmektedir (Yapıcı, 2007; Apaydın, 2023).

Hayatın öngörülemez zorluklarıyla karşılaşan insanlar, bu zorluklar sonucunda meydana gelen maddî veya manevî kayıplar neticesinde yas tutarlar. Yas tutmak, bireyin yaşamdaki herhangi bir kayba veya değişime verdiği psikolojik bir cevap, iç dünyası ile realite arasında denge kurabilmek için yaptığı bir anlaşmadır (Volkan - Zintl, 2018). “*O kadar yorgunum ki bari Azrail olsun / Gelip koluma girse / Olmasaydı uzakta beni düşünen bir kız / Ve siz olmasaydınız / Varlığımı toprağa sererdim anneciğim*” (Asya, 2005a, 226) diyen Arif Nihat’ın hissettiği acının asıl kaynağı anne özlemidir. Şairi hayata bağlayan şeyler, ilk evliliğinden olma kızının ve yıllardır hasretini çektiği annesinin varlığıdır. Burada insanın psikososyal gelişim dönemlerinden ve Tanrı’ya bağlanma stillerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Erikson’un (2018) psiko-sosyal gelişim kuramına göre sıfır ila iki yaş grubu çocuklar, ihtiyaçları olduğunda bunları giderecek kimseler bulamazlarsa güvensizlik duygusu geliştirirler. Bu, temel güven yoksunluğu duygusuna yol açar. Temel güvenden yoksun olarak yetişen kimseler, ileriki hayatlarında, sosyal ilişki kurmaktan çekinirler. Ancak kişi daha sonraki dönemlerde bu eksikliğini telafi edebilirse kendine güven duyan bir insan olabilir (Karacoşkun, 2021). Bebeğin ihtiyaçlarının zamanında karşılanması, onun bağlanma figürüne ‘güvenli’ bağlanmasını beraberinde getirmesi, daha sonra oluşacak olan Allah/Tanrı figürüne de güvenli bağlanmasına vesile olacaktır. Güvenli bağlanmalara göre Tanrı merhametli, şefkatli ve müşfik bir yaratıcıdır. Arif Nihat Asya’nın bitmeyen bir yas halinde olduğu ve ilk yetişkinlik dönemindeki depresif ve melankolik hallerinin sebebinin anne özlemi olduğu aşikârdır. Eğer çocuğun ihtiyaçları bazen geciktirilir, bazen zamanında karşılanırsa bu durumda onun ihtiyaçlarını karşılayan kişiye bağlanması ‘kaygılı’ olacaktır. Bu insanların ileride Allah’a bağlanmaları da kaygılı bir hal alabilmektedir. Onların dinî başa çıkma tarzları ise genelde kavgacı olup ‘Tanrım

neden ben!’ yakarışını sık sık dile getirirler. Çocuğun ihtiyaçlarının sürekli geciktirilmesi ise ‘kaçınmalı’ bağlanmayı beraberinde getirecektir (Holmes, 1993; Sayar-Tüzün, 2006). Bu ise yetişkinlik döneminde Allah’a karşı ya kayıtsız olmayı ya da korkulu bağlanmayı besleyecektir (Kirkpatrick, 2006). Bu bilgilerden hareketle, Arif Nihat Asya’nın gençlik dönemlerinde kaygılı/çelişkili bir bağlanma stiline sahip olduğu söylenebilir.

Psikoloji literatüründe ‘depresif hâl’ ile ‘melankoli’ ifadeleri aynı anlamda kullanılmaktadır (Burton, 2017). Bireyi yas tutmaya sevk eden durumların aynı zamanda melankoliye sebep olacağı söylenir ancak melankoli ile yas arasında bir fark olduğu iddia edilir. Bu iddiaya göre yas sürecindeki insan dünyayı, melankoli halindeki insan ise egosunu değersizleştirmektedir (Freud, 2014). Arif Nihat Asya’nın gençlik döneminde yazdığı şiirlerinden yola çıkarak gençlik yıllarında hem bitmeyen bir yas sürecinde hem melankoli halinde olduğunu söylemek mümkündür.

Arif Nihat Asya’nın ilk eşinden boşanması ve anne hasreti dolayısıyla yaşadığı yas sürecine bir de şu açıdan yaklaşmak, onu daha iyi anlayabilmek için faydalı olacaktır. Yas tutmak sosyo-kültürel anlamda genellikle sadece ölüm veya ayrılıklar gibi hayatın doğal akışı içerisinde gerçekleşen olaylar neticesinde verilen psikolojik bir tepki şeklinde algılanmaktadır (Özmen, 2017). Ancak ayrılma ve ölüm sebebiyle sevilen bir yakını kaybetme sonrasında yaşanan yas süreci arasında belirgin bir fark vardır. Zira ölüm hadisesinde kaybedileni geri getirebilme ihtimali hiç yok iken, ayrılıklarda ise zihinlerde kaybedileni dünya gözüyle bir daha görebilme ya da onunla tekrar birlikte olabilme ümidi her zaman canlı tutulmaktadır (Volkan ve Zintl, 2018). Arif Nihat annesiyle kavuşabilme ümidini hiç kaybetmemiştir.

Gençlik yıllarında yazdığı şiirlerinden anlaşılacağı üzere bazen kaderine küsen bazen fikrî huzursuzluklar ve ruhsal bunalımlar yaşayan Arif Nihat’ın, bu halinden kurtulmak için bir çıkış kapısı aradığına dair dörtlükleri de vardır. “*Her zevkin içinde var benim adım / Günahlar esiri bir derbederim / Yalnız affedilmek zevki duymadım*” (Asya, 2005a, 247) diyen Arif Nihat’ta nedametini emarelerini görmek ve onun Rabb’ine yönelişini sezmek mümkündür.

Sonuç olarak otuz üç yaşına kadar süregelen ve edebi hayatında kara bir leke olarak tasvir ettiği gençlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinin Arif Nihat’taki yansımaları ruhî sıkıntı, bunalım, fikrî huzursuzluk ve matemdir. Yirminci yüzyılın başlarında dünyaya gelen ve savaşlarla büyüyen insanların çoğunda rastlanan bu ruhsal durumların, “*Menhus bir anında yetiştim bu cihanın / Keşti-i dalalette de batsam yeri vardır / Hiç secde mi ister ululardan ulu Yezdan / Ben secde deyip uykuya yatsam yeri vardır*” (Asya, 2005a, 239–240) dediği dörtlüğünde görüldüğü üzere Arif Nihat’ta günahkârlık duygusu, inanç sarsıntısı, kaderden ve zamanın ruhundan şikâyet şeklinde belirginleştiği aşikârdır (Yıldız, 1994; Doğanay, 2019).

3.2. Arif Nihat Asya'nın Yetişkinlik Yılları

Arif Nihat yirmi yaşındayken yazdığı 'Heykeltraş' ve yirmi altı yaşındayken yayımladığı 'Yastığının Rüyası' adlı şiir kitaplarını, 'Asya' soy ismi kullanılmadığı gerekçesiyle reddetmiş ve bu kitapları kendine ait hissetmemiştir. Bu reddedişin arka planında yatan asıl gerçek, çalkantılı gençlik yıllarını hatırlardan çıkarmak isteğidir (Öner, 1979; Orakçı, 2003). Otuz beş yıla yakın bir hayatı geride bırakan Arif Nihat ruhen dinginleşmiş, "Kazayı, belayı, eceli / Habil'i, Kabil'i / Melek olduğuna güç inandığım / Azrail'i / Affettim / Seni de / Takdir, mukadderat, kader / Seni de affettim" (Asya, 2006, 32) diyerek zihnindeki hayatın anlamına dair soru işaretlerini yavaş yavaş ortadan kaldırdığı izlenimi vermiştir. Önce 'Kur'an' adını verdiği, sonra 'Şüphe' başlığıyla yeniden düzenlediği, "Daldan oku, bülbül, yine Kuran'ı bana / Aç, sevgili ay, sihirli dünyanı bana / Gelsin bu ilahi geceden beklediğim / Al şüphemi, rüzgâr, getir imanı bana" (Asya, 2005b, 258) dördlüğü hakkındaki eleştirilere, "Burada iman buhranı geçirmiş kimselerin (şek)ten (yakın)e gidişleri dile getirilmiştir. Böyle insanlar vardır; bizde de en meşhuru (Tazarru'name) sahibi Sinan Paşa'dır. Ben de böyle bir şüphe devresi geçirmiş hem kendimin, hem benzerlerimin, geçit yerlerindeki ruh halini terennüm etmiş olabilirim. İstikamet karardan tereddüde değil, tereddütten karara olduğuna göre, bir yanılma da yanılma da söz konusu değildir" (Asya, 2005e, 232) diyerek cevap vermiştir.

Gelişim psikolojine göre insan orta yaş döneminde geçmişine bakarak şimdiki halini gözden geçirir ve kendisini muhasebe eder. Hayatında doğru kararlar alıp almadığını sorgulayarak olgunlaşmaya ve gelişmeye çalışır. Orta yaş insanının tutum ve davranışlarındaki çeşitlilik azalır, hayatta önem atfedilen şeyler süzgeçten geçirilmeye başlar. Önemsiz görülen veya daha az ehemmiyete sahip olan fikirler yerini daha çok önem atfedilenlere bırakır. Orta yaşlardaki insanların gençlik dönemlerine nazaran dine farklı pencereden bakma ve daha çok yer verme eğiliminde oldukları bilinmektedir (Kayıklık, 2003). "...Benim yüzüm güzel bir yüz değildir fakat yüzler içinde bana en çok yakışanı odur ve aynalar için değil, benim içindir! Güzel değildir, sevimli değildir, belki manalı da değildir. Fakat gelmiş, gelecek bütün yüzlerin bana en çok yakışanıdır. Hilkat, onu verirken benim fikrimi sordu da verdi. Benim iyi, benim dost, benim kardeş yüzüm" (Asya, 2005e, 214) diyen Arif Nihat'ın orta yaş insanının özelliklerini arz ettiği, iç huzuru yakaladığı söylenebilir.

Arif Nihat Asya'nın orta yaş döneminde kaleme aldığı eserlerinde, tasavvufî yaşama meylettğine dair izlerle karşılaşmaktadır. İlk çocukluk zamanlarında havasını teneffüs ettiği aile yapısının tasavvufî yaşamdan izler sergilediği bilinmektedir. Arif Nihat Asya'nın büyük dedesi, debbağlık yapan bir ahî ustasıdır. Ahîlik, diğer bir deyişle fütüvvet; doğruluğu, cömertliği, tevazuyu, insan sevgisini, misafirperverliği, dindarlığı, nefse esir olmamayı, zinadan kaçınmayı, iş ve sanat sahibi olmayı tembihleyen, dinî ve insanî erdemlere sınıksız bağlanmayı önceleyen ve öğütleyen bir meslek teşkilatıdır. Aynı zamanda fütüvvet, bireyin toplumsal ilişkilerini düzene sokup intizamlı bir hayat

yaşamasını sağlayan dinî, tasavvufî ve ahlakî bir sistemin önemli mekanizmalarından biridir (Ekinci, 2011). Dedesinin ahîlik teşkilatından getirdiği hayat felsefesinin Arif Nihat Asya'ya sirayet ettiği, Arif Nihat'ın otuzlu yaşlarındayken Mevlevîliğe meyletmesinde de ailevî geleneğin son derece etkili olduğu söylenebilir. Dahası, yatılı okula geçinceye kadar himayesinde kaldığı üvey halası Gülfem Hanım bir müftü kızıdır ki bu durum Arif Nihat'ın kökleri derinlere uzanan bir dinî atmosfer içinde büyüdüğü düşüncesini destekler mahiyettedir (Yıldız, 1994).

Arif Nihat Asya'nın tasavvufa yönelişinde Mevlevî şeyhi Ahmet Remzi Akyürek ile tanışmasının ve onunla kurduğu muhabbetin çok etkili olduğu söylenmektedir. Ahmet Remzi Akyürek ile ilgili bir söz açıldığında Arif Nihat onu her zaman şükranla yâd etmiş ve manevî hocası olarak gördüğünü vurgulamıştır. Arif Nihat bir gün hocasının Kayseri'deki kabrine gitmiş ve mezarı başında dua ederken gözlerinden akan yaşlara dilinden dökülen şu ifadeler eşlik etmiştir: *“Ney, kudüm, ud... uyumuşlar şimdi / Okur evradını kuşlar şimdi / Hepsi <Mevla> diye çarpardı, yazık / O <Yürek>ler soğumuşlar şimdi”* (Satoğlu, 1983, 20).

Arif Nihat, Mevlâna'yı pîri olarak görür ve *“Kanadlan ey yürek, artık durulmaz / Bütün hilkat yol olmuş.. yol sorulmaz / Açıl ey gök, uçan kuşlar yorulmaz / Uçarken Pir'e doğru”* (Asya, 2006a, 292) diyerek ona muhabbetini anlatır. Arif Nihat'a göre Mevlana insanlık için hakikate giden yolda bir fener, Mevlâna'nın görüşleri de bu yolda bir kılavuz misalidir. Şair, Mevlana'ya öylesine samimi bir muhabbet beslemektedir ki eserlerinden birisine aynı zamanda Mevlana'nın kabri için de kullanılan 'Kubbe-i Hadra' ismini vermiştir. *“Mevlâna, Hz. Resul'ün bizdeki dilidir.”* vurgusuyla Mevlana sevgisini anlatan şair, *“Ben Mevlâna'ya kül halinde teslim olmuş birisiyim.”* diyerek Mevlana'ya muhabbetini anlatır (Subaşı, 2004, 58). Arif Nihat, *“Ne şiir söyledimse hepsi onun / Eserim, varidât-ı Mevlâna / Ve hayatım, hayat-ı Mevlâna”* (Asya, 2006a, 291) ifadesiyle de edebî kimliğine Mevlâna'nın yaptığı tesirden, dinsel değişimine katkısından bahseder. Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir ögesi niteliğindeki ailenin, tarikatların, cemaatlerin ya da özel şahsiyetlerin insan üzerinde oluşturabileceği dinî etkiler, onun dinî yaşayışında bir değişime vesile olmaktadır. Bilhassa telkin ve tembihe açık olan, bazı bireysel ve toplumsal problemleri olan insanların bahsi geçen çevrelerden daha çabuk etkilenme eğiliminde oldukları bilinen bir gerçekliktir (Kayıklık, 2021).

Melamîlik, gösterişten ve dünyalık emellerden uzaklaşmayı, tevazuyu öğütleyen bir sünnî inanış/yaşayış biçimi olarak bilinmektedir (Bolat, 2011). Arif Nihat Asya bir konuşmasında Melamîliği çokça övmüş, kendisinin de Melamî olduğunu söylemiştir. Arif Nihat'a göre melamîlik, insanın yanlışlarını bilmesi, kendisini olduğu gibi yansıtabilmesi ve sade bir yaşam tarzını benimsemesidir ve insanın ruhu ancak bu şekilde arınabilir ve huzura kavuşabilir (Yıldız, 1994, s. 89). Adana'dan bir arkadaşının gönderdiği mektupta Arif Nihat'a *“Gerek bu şiirlerden, gerek rubailerden senin işi tamamıyla tasavvufa döktüğünü anladım. Melâmet, Seyhan kıyılarındaki*

boğmalardan daha çok sarmış seni... Yolun mübarek olsun.” diyerek seslenişi, Arif Nihat Asya'nın yetişkinlik evresinde tasavvufî duyuş ve düşünüşle iç içe olduğunu desteklemektedir (Yıldız, 1994, 528-529). Paloutzian'ın (1996) söylediği gibi, yeni dinsel değişim yaşayan kişinin başka çevrelerle olan ilişkisi zayıflar ya da tamamen kesilir. Yeni katıldığı grubun üyeleri ile yoğun bir etkileşim yaşayan kişi kendisini yeni grubun özellikleri ile yoğurmaya çalışır.

Arif Nihat Asya'nın tasavvufa meylediğinde, yaşadığı yoğun dinî tecrübeden bahsedilebilir. nitekim dinî tecrübe özel bir tecrübedir ve insana yeni bir durum sunmaktadır. Bireyin daha önce sahip olmadığı bir yaşantı ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik düzeylerde ortaya çıkabilmektedir. Dinî tecrübe bireyi anlayış ve bakış açısından köklü bir değişime götürebilmektedir (Sambur, 2021).

SONUÇ

Dinsel değişim, insanın dinî yaşantısında ortaya çıkan her türlü değişimi ifade eden bir kavramdır. Dinsel değişim, bireyin dinî düşünce, duygu ve davranışlarındaki belirgin görüntüler ve farkına varılabilen değişimler şeklinde de tarif edilebilmektedir. Dinsel değişimin 'içten içe', 'dinden-dine', 'dıştan-içe', ve 'içten dışa' olmak üzere dört çeşidinden ve 'ani', 'yavaş yavaş gelişen' ve 'dinsel topsullaşma' şeklinde üç tipinden bahsedilmektedir. İçten-içe dinsel değişim, bireyin mensubu olduğu dini değişik düzeylerde yaşaması kastedilir. Birey çeşitli sebeplerle dinî yaşantısını yoğunlaştırabildiği gibi, dinî hayattan uzaklaşıp dindarlığında bir güç kaybı da yaşayabilmektedir. Kendi içinde dindarlaşmak şeklinde de betimlenebilecek olan dinî yoğunlaşma için, rutinleşmiş dinî yaşantıdan tasavvufî yaşam tarzını benimseyen insanın tecrübesi örnek gösterilebilir.

Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatı şairlerinden Arif Nihat Asya gerek edebî gerek siyasî yönüyle hafızalara kazınmış ve toplumun sevgisine mazhar olmuş bir şahsiyettir. Arif Nihat Asya'nın eserleri arasındaki yolculukta bazen çocukluk döneminin acı hatıralarıyla, bazen gençlik dönemi çalkantılarıyla, bazen de dingin bir ruh ile karşılaşmak mümkündür. 'Bayrak Şairi' olarak tanınan Arif Nihat Asya'nın hayatı iki dönem halinde incelenebilir. 'Arayış' ve 'durulma' şeklinde isimlendirilen hayat macerasında eserlerinden ve hakkında yazılan/söylenenlerden hareketle Arif Nihat Asya'nın dinsel değişimler yaşadığı anlaşılmaktadır.

Arif Nihat Asya, ilk çocukluk döneminde babasını kaybetmiş, annesinin de yeniden evlenmesi ve bu sebeple dedesinin himayesinde kalmasıyla ömrü boyunca anne hasreti çekmiş bir kişidir. Çocukluk ve gençlik yıllarını çeşitli yoksunluklar ve felaketler içerisinde geçirmesi, yetim ve öksüz olarak büyümesi, Arif Nihat'ın ruhunda derin yaralar açmış ve bu durum, gençlik yıllarındaki dinî yaşantısının ve anlam arayışının Tanrı'ya serzenişle sonuçlandığının bir göstergesidir. Arif Nihat Asya'nın ebeveynleri ile neredeyse hiç yaşayamamış olma durumu onda yakınlık, sevgi, sığınak arayışını kuvvetlendirmiştir. Bu bağlamda Arif Nihat Asya'nın yetişkinlik döneminde,

aradığı sıcaklığı ve güven hissini Allah ile bağ kurarak telafi etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Arif Nihat Asya, mensubu olduğu dinde içten içe bir değişim yaşamıştır. Onu değişime götüren bilişsel güdünün, anlam boşluğundan/amaçsızlıktan sıyrılarak anlam arayışı olduğu söylenebilir. Arif Nihat'ı içten içe değişime götüren duygusal güdüler ise travmatik hadiseler yaşaması ve suçluluk/günahkârlık duygusundan arınma arzusudur. Öksüz ve yetim olarak büyümesi, ömrü boyunca yaşadığı anne hasreti, ilk eşinden boşanması gibi hadiseler/durumlar ve gençlik dönemlerindeki buhran halleri, şüphe ve tereddütleri sebebiyle hissettiği suçluluk duygusu, Arif Nihat Asya'nın içten içe bir dinsel değişim yaşamasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Apaydın, Halil. "İntihar ve Din". *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer vd. 209-244. Kars: Ertem Kafkars Yayınları, 2023.
- Asya, Arif Nihat. *Ses ve Toprak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005a.
- Asya, Arif Nihat. *Rubaiyyat-ı Arif I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005b.
- Asya, Arif Nihat. *Fatihler Ölmez ve Takvimler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005c.
- Asya, Arif Nihat. *Top Sesleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005d.
- Asya, Arif Nihat. *Kanatlarını Arayanlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005e.
- Asya, Arif Nihat. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006.
- Atalay, Mehmet. "Malcolm X: Krizlerin Potasında Bir Misyoner". *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 145-188. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Bakiler, Yavuz Bülent. "Arif Nihat Asya'dan Dinlediklerim". *Töre Dergisi* 49 (1975), 42-47.
- Bolat, Ali. *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Baskı, 2011.
- Burton, Robert. *Melankolinin Anatomisi*. çev. Merve Tokmakçioğlu. İstanbul: Aylak Adam Yayınları, 2017.
- Clark, Walter Houston. *The Psychology of Religion: An Introduction to Religious Experience and Behavior*, New York. The Mcmillan Company, 1961.
- Cengil, Muammer. "Depresyon ve Din". *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer vd. 179-208. Kars: Ertem Kafkars Yayınları, 2023.
- Doğanay, Süleyman. "Arif Nihat Asya'nın Kişiliği Ve Kader Algısı: Psikolojik Bir Yaklaşım". *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* 10 (2019), 180-200.
- Ekinci, Yusuf. *Ahîlik*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 11. Baskı, 2011.
- Erikson, H. Erik. *İnsanın 8 Evresi*. çev. Gonca Akkaya. İstanbul: Okuyan Us Yayınları, 2018.
- Esen, Nesibe. Necip Fazıl Kısakürek'te Dinsel Değişim. *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 69-102. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Eski, Mustafa. "Arif Nihat Asya'nın Kastamonu Sultanisi'ndeki Öğrencilik Yılları ve Bu Dönemde Yayınlanmış Şiirleri". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 1-16 (2008), 237-248.
- Freud, Sigmund. *Yas ve Melankoli*. çev. Aslı Emirsoy. İstanbul: Telos Yayıncılık, 2014.
- Gencer, Nevzat. "Ruh Sağlığı ve Din: Genel Bir Değerlendirme". *Ruh Sağlığı ve Din*. Ed. Nevzat Gencer vd. 9-56. Kars: Ertem Kafkars Yayınları, 2023.
- Holmes, Jeremy. *John Bowlby and Attachment Theory (The Makers of Modern Psychotherapy)*. London: Routledge, 1993.
- Kahveci, Harun. *Psikobiyografik Açından Ömer Lütfi Mete'nin Hayatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Karaca, Faruk. "Din Psikolojisi Tarihinde Psiko-Biyografi Geleneği". *Bilimname* 40 (2019), 7-35. DOI: 10.28949/bilimname.

- Karacoşkun, Mustafa Doğan. "Gelişim Kuramları ve Dönemlerine Genel Bir Bakış". *Din Psikolojisi*. ed. Mustafa Doğan Karacoşkun. 97-126. Ankara: Grafiker Yayınları, 2021.
- Kartopu, Saffet. "Muhammed Esed'de Dinî Değişimin Psikolojik Analizi". *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 103-143. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Kayıklık, Hasan. "Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları". *Dinî Araştırmalar* 5/13 (2002), 27-40.
- Kayıklık, Hasan. *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi, 2003.
- Kayıklık, Hasan. "Bireysel Yaşamda Dinsel Değişim". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 5/2 (2005), 5-23.
- Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitabevi, 2021.
- Kızılgeçit, Muhammet. "Yalnızlık ve Din". *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer vd. 153-178. Kars: Ertem Kafkars Yayınları, 2023.
- Kirkpatrick, Lee A. "Din Psikolojisinde Bağlanma Teorisi". çev. Mustafa Koç. *Bilimname* 10/1 (2006), 133-172.
- Köse, Ali. *Neden İslamı Seçiyorlar: Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma*, İstanbul: İsam Yayınları, 1997.
- Orakçı, Cengizhan. *Arif Nihat Asya*. Ankara: Alternatif Yayınları, 2003.
- Öner, Sakin. *Arif Nihat Asya*. İstanbul: Toker Yayınları, 1979.
- Özmen, Erdoğan. *Vağgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan -Yas, Melankoli, Depresyon-*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Özodaşık, Mustafa. *Modern İnsanın Yalnızlığı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2001.
- Paloutzian, Raymond F. *Invitation to the Psychology of Religion*. Boston: Allyn and Bacon, 1996.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi, 1993.
- Peker, Hüseyin. "Tövbe, Dine Dönüş ve Din Değiştirme". *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 214-233. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Rambo, Lewis R. *Understanding Religious Conversion*. New Haven and London: Yale University Press, 1993.
- Sambur, Bilal. "Dinî Tecrübe". *Din Psikolojisi*. ed. Mustafa Doğan Karacoşkun. 215-223. Ankara: Grafiker Yayınları, 2021.
- Satoğlu, Abdullah. "Mevlevi Şeyhi Ahmet Remzi Dede", *Erciyes Dergisi* özel sayısı, 1983.
- Sayar, Kemal - Tüzün, Olcay. "Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji". *Düşünür Adam* 1/19 (2006), 24-39.
- Söylev, Ömer Faruk. "Obsesif Kompulsif Bozukluk ve Din". *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer vd. 245-278. Kars: Ertem Kafkars Yayınları, 2023.
- Subaşı, Muhsin İlyas. "Mevlevi Arif Nihat Asya". *Türk Edebiyatı Dergisi Arif Nihat Asya* özel sayısı, 2004.
- Volkan, Vamık D. - Zintl, Elizabeth. *Kayıptan Sonra Yaşam-Komplike Yas ve Tedavisi*. Ankara: Pusula Yayınevi, 2018.
- Yapıcı, Asım. *İslam'da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*. Ankara: Beyan Yayınları, 1997.
- Yapıcı, Asım. *Din-Kimlik ve Önyargı: Biz ve Onlar*. Adana: Karahan Kitabevi, 2004.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi, 2007.
- Yapıcı, Asım. "Buruşuk Nefisten Ütüsüz Ruha: Didem Madak'ta Değişimin İzini Sürmek". *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 55-67. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Yavuz, Kerim. "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1982), 87-108.
- Yıldız, Sadettin. *Arif Nihat Asya-Nesirleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Yıldız, Sadettin. *Arif Nihat Asya'nın Şiiri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.

Extended Abstract

Traces of Religious Change in Arif Nihat Asya

It is inevitable and natural for the individual to experience some changes and transformations in his religious life. Religious change is a change in the religious beliefs of a person, and this change can be realised in four ways: 'inside-out', 'outside-in', 'inside-out' and 'religion-to-religion'. There are some cognitive and affective motives that lead people to religious change. As cognitive motives, factors such as 'seeking mental satisfaction', 'meaning emptiness', 'aimlessness and search for meaning', 'questioning the principles based on the equality of human beings' and 'reconsidering the principles of the religion one belongs to' can be counted. As emotional motives, 'experiencing traumatic events' and 'feelings of guilt and sinfulness' are shown as the leading factors. Religious change can be categorised as 'intellectual', 'mystical', 'experimental', 'emotional', 'religious awakening type' and 'forced'. In terms of process, religious change is said to be characterised in two forms: 'sudden' and 'slow'. The psychological phases of religious change are recognised as 'restlessness', 'change' and 'weakening of emotions'.

In the literature on the psychology of religion, many psychohistorical or psychobiographical studies have been carried out, which are defined as analysing the lives of prominent figures in history from a psychological perspective. In these studies, it has been aimed to interpret the works of personalities who have taken an important place in the historical scene, and efforts have been made to better understand these personalities in a coherent whole.

This study is based on the prose and verse works of Arif Nihat Asya, one of the poets of the Turkish Literature of the Republican period, and what has been written about him, with the curiosity of whether there are changes in his religious life and if there are, to trace these changes. What is known about Arif Nihat Asya's religious attitudes and views, as well as his temperament and character, generally consists of social representations and is related to the last stage of his art. It is a fact that Arif Nihat Asya did not reach this stage in an instant; he experienced various material and spiritual difficulties and hardships during his childhood and youth. In the qualitative research, a literature review was conducted and the findings were analysed by semantic analysis and thought-based explanation method. It is thought that events/situations such as growing up as an orphan, longing for his mother, divorce from his first wife, and the sense of guilt he felt due to his states of depression, doubts and hesitations in his youth were instrumental in Arif Nihat Asya's religious change.

As a result, it can be said that Arif Nihat Asya experienced an internal change in the religion he belonged to. It is understood that the cognitive motive that leads him to change is the search for meaning by getting rid of meaninglessness/purposelessness, and the emotional motives are the experience of traumatic events and the desire to be purified from the feeling of guilt/sinfulness. Events/situations such as growing up as an orphan, longing for his mother, divorce from his first wife, and the sense of guilt he felt due to his depression, doubts and hesitations in his youth periods led Arif Nihat Asya to experience religious change.

Keywords: Psychology of Religion, Religiosity, Transformation, Religious Change, Arif Nihat Asya.